

УДК 336.64

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Ватченко О. Б., к.е.н.
Тахмазова І. Б.

Дніпропетровська державна фінансова академія

У статті подано класифікацію оборотного капіталу з метою управління. Здійснено аналіз сучасного стану оборотного капіталу на вітчизняних підприємствах. Визначено напрямки та способи управління ефективним формуванням та використанням оборотним капіталом суб'єктів господарювання. Запропоновано етапи побудови системи управління оборотним капіталом підприємства.

Ключові слова: оборотний капітал, класифікація оборотного капіталу, політика управління, етапи побудови системи управління.

In this article we introduce the classification of circulating capital for the purpose of management. We have made the analysis of circulating capital's modern conditions on the domestic enterprises. Also, we define the effective ways of formation and the use of circulating capital by management. We propose stages of construction management system of circulating capital.

Keywords: circulating capital, circulating capital classification, policy management, stages of construction management.

Актуальність проблеми. Розвиток економіки України на сучасному етапі характеризується спадом виробництва, погіршенням фінансової стійкості, прибутковості, ліквідності суб'єктів господарювання, що сприяє зниженню рівня їх конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. Особливо актуальними стають питання щодо раціонального забезпечення підприємств оборотним капіталом, адже його ефективного використання здійснює вплив на показники виробництва і реалізації продукції, структуру собівартості продукції, збалансованість грошових потоків з операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Дефіцит оборотного капіталу паралізує діяльність підприємства, негативно впливає на доходи робітників, держави та прибуток підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні аспекти та

питання ефективного управління оборотним капіталом підприємства розглядали відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Бригхем, Ф. Юджин, І. Бланк, Ф. Бутинець, Ю. Гришкунайте, А. Загородній, Л. Лігоненко, Л. Пан, А. Поддєрьогін, В. Шокун, та інші. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених проблемам управління оборотним капіталом підприємства, усе ж вкрай важливою є потреба уточнення теоретичних засад та методичних аспектів ефективного управління оборотним капіталом, що сприяє оптимізації його структури за джерелами формування та визначенню способів і напрямів ефективного їх використання.

Метою роботи є визначення способів та напрямів управління ефективним формуванням та використанням оборотного капіталу суб'єктів господарювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Оборотним капіталом є частина продуктивного капіталу, вартість якої цілком переноситься на вироблений товар і повністю повертається власникові капіталу у грошовій формі після реалізації товару (вартість сировини, палива, допоміжних матеріалів, робочої сили тощо); готівка, цінні папери, матеріально-виробничі запаси, нереалізована готова продукція, короткострокова заборгованість інших підприємств даному підприємству — тобто найбільш рухлива частина капіталу підприємства, яка легко трансформується в грошові кошти [8].

Оборотний капітал і оборотні кошти взаємопов'язані поняття, проте вони не є аналогічними, оскільки оборотні кошти - авансована підприємством в оборотні виробничі фонди та фонди обігу (за мінусом амортизаційних відрахувань) сукупність коштів, яка опосередковує їх рух у процесі кругообігу, забезпечує безперервний процес виробничо-господарської діяльності [3].

Фінансово-економічні відносини, що обслуговують діяльність підприємства значну увагу надають управлінню оборотним капіталом. Дана ланка у діяльності менеджменту підприємства потребує постійного контролю тому що обсяг і структура оборотних активів щодня змінюються. За умов ефективного управління оборотним капіталом вдається досягти зменшення дефіциту грошових коштів, зменшення ризиків і збільшення доходності підприємства.

Для досягнення високих результатів в управлінні оборотним капіталом доцільно враховувати як економічну, так і фінансову природу походження даного поняття.

В економічній літературі оборотний капітал представлений як сукупність матеріальних цінностей, які вкладені в оборотні виробничі фонди для забезпечення безперервності процесу виробництва та реалізації виготовленої продукції та які протягом одного виробничого циклу або одного календарного року можуть бути перетворені на гроші [5].

Оборотний капітал формується з використанням джерел, тому як фінансова категорія не витрачається і не споживається, на відміну від товарно-матеріальних цінностей, а авансується, повертаючись після закінчення одного кругообігу і вступає у наступний; на думку Є. Бриггема є інвестицію фірми у короткострокові активи [4].

Зарубіжні науковці найбільшу увагу приділяють вивченню та аналізу залучення коштів для фінансування потреб в оборотному капіталі, а також особливого значення надають резервному фонду як джерелу формування оборотних активів та взагалі спроможності підприємства фінансувати свої потреби в оборотному капіталі за рахунок власних джерел [6].

З урахуванням існуючих підходів до трактування оборотного капіталу, за результатами дослідження його сутності та його класифікаційних ознак (рис. 1) оборотний капітал можна визначити як сукупність фінансових ресурсів, спрямованих на фінансування оборотних активів підприємства та у своєму русі здатних забезпечувати безперервність операційної діяльності підприємства і приносити економічну вигоду [4].

Після узагальнення та систематизації складових процес формування механізму управління оборотним капіталом підприємства є обґрунтованим і полягає у:

- визначенні конкретних об'єктів управління та цілей зміни їхнього стану;
- виявленні чинників управління, які підлягають управлінському впливу;
- встановленні методів впливу на чинники управління з метою формування інструментарію, способів і технологій досягнення поставлених цілей;

- виявлення сукупної потреби ресурсів управління.

Для управління оборотним капіталом підприємства потрібне здійснення всебічного аналізу сучасного стану та ефективності управління ними, метою якого аналізу є визначення тенденцій, що характерні для процесу функціонування обігових коштів підприємства, а також виявлення резервів підвищення ефективності їх формування та використання [1].



Рис.1. Класифікація оборотного капіталу з метою управління.

Тому доцільно розглянути динаміку та сучасний стан основних складових оборотного капіталу вітчизняних підприємств, оборотних активів та джерел їх фінансування. Обсяги активів підприємств за останні роки мають тенденцію щодо зростання. За період з 2000 по 2009 рік цей показник зріс майже у 4 рази, від 319630 млн. грн. до 1232182,4 млн. грн. [7].

На ріст обсягів активів мають вплив різні фактори позитивного та негативного характеру.

Зростання кількості підприємств в економіці України сприяє залученню додаткових господарських засобів, розвиток фінансового ринку надає можливості підприємствам здійснювати довгострокові та поточні фінансові інвестиції.

Проте не адаптованість України до ринкових умов господарювання та неефективне управління сприяє необґрунтованому розміру запасів, інфляційний вплив на економіку країни призводить до переоцінки основних засобів та матеріальних оборотних активів, зниження платоспроможності вітчизняних підприємств провокує зростання дебіторської заборгованості.

Надмірний обсяг оборотних активів зумовлює наявність у підприємства тимчасово вільних, недіючих активів, надлишкові витрати фінансування, в результаті – зниження прибутку підприємства.

Важливим для управління є дослідження структури оборотних активів. В цілому по підприємствах України найбільшу питому вагу займає дебіторська заборгованість, за досліджуваний період її обсяг у структурі становить 65,9% та 64,7% і свідчить про загальну кризу неплатежів в Україні. Друге місце (23,9% та 22,7%) займають запаси, що може свідчити про неефективне управління цією складовою і, як наслідок, наявність надмірних їх залишків. Частка грошових коштів в оборотних активах за даний період зростає (від 3,5% у 2000 р. до 5,9% у 2009 р.).

Ситуація вимагає застосування сучасних методів обґрунтування оптимальних залишків грошових коштів, які базуються на взаємозв'язку між залишками грошових коштів та поточними фінансовими інвестиціями, які також мають тенденцію до зростання (від 1,5% до 3,8%).

Для ефективного управління оборотним капіталом необхідне обґрунтування його оптимального розміру, що:

- забезпечує безперервність і безперебійність процесу виробництва;
- дає змогу ефективно використовувати оборотний капітал на кожному підприємстві;
- сприяє виконанню плану виробництва, реалізації продукції, прибутку та рівня рентабельності;

- зміцнює режим економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності.

Дотримання вище перелічених вимог дозволить досягти ритмічності та злагодженості роботи підприємства.

Динаміка поточних зобов'язань свідчить про зростання їх обсягу з 323020 млн. грн. до 1133910 млн. грн., у кожному році він перевищує обсяг власного капіталу, що станом на 2009 рік становив 921305,1 млн. грн. [7].

Співвідношення між поточними активами та поточними зобов'язаннями дозволяє визначити, скільки гривень поточних активів припадає на одну гривню поточних зобов'язань та в економічній науці відоме як “показник покриття”. В економічно розвинутих країнах нормальною вважається ситуація, коли значення цього показника знаходиться в межах 1,5. Але в Україні значення цього показника коливається в межах 0,98 – 1,18. Це ще раз підтверджує нестабільність в управлінні оборотними активами вітчизняних підприємств та зумовлює необхідність його удосконалення [2].

Сукупність процесів формування, фінансування та ефективного використання оборотного капіталу – це політика управління оборотним капіталом. Вона має включати певні напрямки і способи їх реалізації (рис. 2), які дозволяють контролювати надходження і витрати оборотного капіталу, оцінювати ефективність його використання, виявляти тенденції коливання оборотного капіталу в цілому та окремих видів.

Політика управління оборотним капіталом повинна ґрунтуватися на таких засадах:

- прискорення оборотності оборотного капіталу;
- забезпечення постійної платоспроможності підприємства;
- зниження обсягів вільних поточних активів;
- максимізація прибутку підприємства за прийняттого рівня ризику.

Ефективне функціонування оборотного капіталу визначає не тільки результативність господарської діяльності кожного конкретного підприємства, але й галузі в цілому. Під ефективністю розуміється процес досягнення максимального прибутку підприємства за умов прийняттого рівня ризику, раціонального формування та використання достатнього обсягу оборотного капіталу при забезпеченні достатньої фінансової стійкості та платоспроможності, який повинен здійснюватися за наступними етапами (рис. 3).



Рис.2. Напрямки та способи політики управління оборотним капіталом.

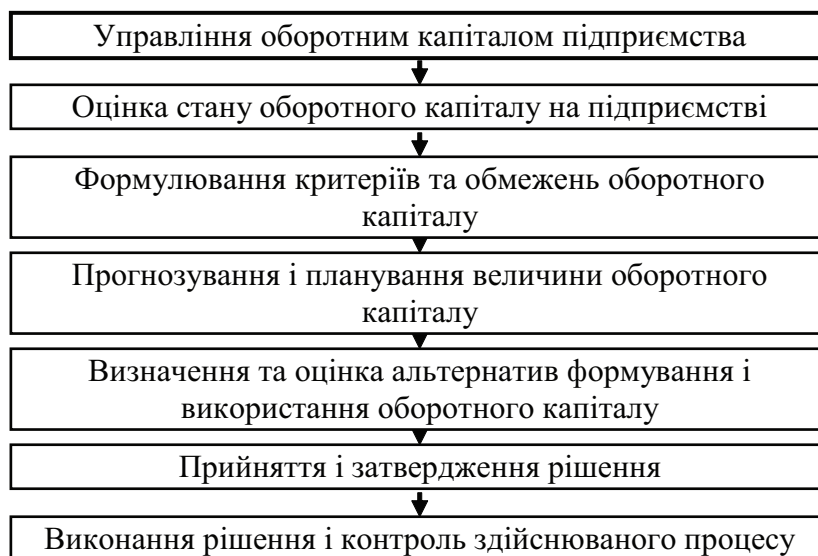


Рис.3. Етапи побудови системи управління оборотним капіталом підприємства

Висновки. Оборотний капітал поняття ширше, ніж оборотні кошти. На відміну від коштів він не споживається і не витрачається, а лише авансується з метою повернення після закінчення кожного свого обороту в тій же формі для наступного авансування.

Запропоновано розширену класифікацію оборотного капіталу, яка

може бути використана при прийнятті рішень на альтернативній основі в процесі управління.

У структурі формування оборотного капіталу виокремлено дебіторську заборгованість як найбільшу частку в загальному обсязі, що зумовлює дефіцит коштів і ще раз підкреслює необхідність удосконалення політики управління оборотним капіталом.

Запропоновано певні напрямки і способи реалізації політики управління оборотним капіталом, які дозволяють оцінювати та контролювати її ефективність.

Застосування запропонованих етапів в системі управління дозволить досягти оптимального співвідношення між платоспроможністю та рентабельністю підприємства, а також власним та позиковим капіталом, оскільки від цього залежить фінансовий стан підприємства та його інвестиційна привабливість.

Формування ефективної політики управління оборотним капіталом буде сприяти максимізації позитивного ефекту діяльності підприємства та адаптації до мінливих умов господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Блонська В. І. Обігові кошти підприємства: напрями їх ефективного формування та використання // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.11, с. 89-94
2. Гречан А. П., Бондаренко О. С. Стан управління оборотними активами в економіці України // Вісник Хмельницького національного університету 2009, № 6, Т. 3, с. 209-215
3. Загородній А.Г., Партин Г. О. Бухгалтерський облік: основи теорії і практики: Навч. Посібн. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: В-во «Знання», КОО, 2003, 327 с.
4. Кравченко Т. Класифікація оборотного капіталу як основа координації управлінських рішень // Наукові праці. – 2006. – Том 64. Випуск 51, с. 91-96.
5. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств : підручник / – 3-тє вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2000. – 460 с.
6. Strategic Financial Management / R.G.Clarke, B.Wilson, R.H. Daines, S.D.Nadauld. – Homewood: Irwin, 1988. – 256 p.
7. Державний комітет статистики України: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Економічна енциклопедія: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua>